

Олена НИКОРАК

СВОЄРІДНІСТЬ ДЕКОРУ ЗАПАСОК ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ: ТИПИ, ОСЕРЕДКИ

У статті проаналізовано своєрідність художніх ознак запасок Західного Поділля за техніками ткання, схемами композиції, колоритом. Визначено осередки виготовлення та побутування запасок різних типів. Проведено паралелі з однотипними виробами інших історико-етнографічних районів України та сусідніх народів.

Ключові слова: запаски, техніки ткання, осередки, схеми композиції, орнаментальні мотиви, ритміка, рапорт, колорит.

© О. НИКОРАК, 2012

У комплексі традиційного вбрання українців, зокрема західної частини Поділля, є три типи поясного жіночого вбрання. До найбільш старовинних і реліктових належать незшиті¹ типи давньоукраїнського одягу — запаски та горбатки. Пізнішими є зшиті з декількох пілок² спідниці. На Західному, як і Центральному та Східному Поділлі, побутували одноплатові³ запаски на відміну від двоплатових⁴, які носили на Покутті, Гуцульщині та інших теренах.

Запаска — узорнотканий (іноді вишитий), видовжений вертикально виріб (шириною 60—70 см і довжиною 70—90 см) для прикривання, утеплення й прикрашення нижньої, стегової частини стану. На досліджуваних теренах носили одну запаску спереду стану, поверх сорочки й горбатки або спідниці (домотканої, а згодом — виготовленої з тканин промислового виробництва). Обгортаючи запаскою передню частину стану, підперізували її на талії за допомогою плетених (з 3-х чи 5-ти пелюсток) або скручених «суканих» (з 2-х пелюсток) шнурочків «баюрів», пришитих до верхніх кутиків виробу. Зверху закріплювали запаску домотканим взористим чи в'язаним поясом, «окрійкою», кінці якої звисали донизу.

З глибокої давнини одноплатові й двоплатові запаски побутували у давніх слов'ян, а також інших народів, які проживають на суміжних і віддалених від України землях [47; 49; 50; 51; 52; 60; 61; 62; 63; 72; 73; 76; 77; 78; 89; 90; 91; 92; 93; 94; 100; 101; 102].

Аналіз наявних джерел, літератури і матеріалів польових досліджень автора засвідчують, що в різних регіонах, субрегіонах і осередках України впродовж віків (залежно від географічного розташування, кліматичних та соціально-економічних умов проживання, роду занять та інших чинників) склалися усталені типи тканин для одягу.

Розміри, пропорції та оздоблення кожного типу виробів визначалися сформованими стереотипами конкретного регіону й локального осередку. Вони відповідали віковому цензу, майновому стану й естетичним уподобанням місцевих мешканців.

Серед багатоманітності взористих тканих виробів для поясного жіночого вбрання яскравою своєрід-

¹ Їх виготовляли щільнотканими поштучними виробами і вимірювали в одиницях кількості.

² Двох-трьох, іноді — чотирьох-п'яти пілок.

³ У вигляді одного шматка тканини, який приперізували спереду стану.

⁴ У вигляді двох шматків тканини, один з яких приперізували ззаду, інший — спереду стану.

ністю мотивів і схем композиції виділяються одноплатові запаски Західного Поділля.

Незважаючи на те, що бібліографія за темою публікації налічує значну кількість позицій, однак вона лише фрагментарно висвітлює означену наукову проблему. Навіть у працях відомих учених, зокрема дослідників традиційних тканин О. Никорак [79, 80, 81, 82], О. Олійник [88], С. Сидорович [96], і одягу українців, зокрема М. Білан, Г. Стельмащук [48], Ф. Вовка [53], Н. Гатальської, Г. Івашків [54], Я. Головацького [55], Т. Гонтар [56], І. Гургули [57], А. Зарембського [58], Р. Захарчук-Чугай [59], Я. Кожолянка [64, 65], О. Косміної [66, 67], М. Костишиної [68, 69, 70], К. Матейко [74, 75], Т. Ніколаєвої [83, 84, 85, 86, 87], Г. Стельмащук [96], В. Шухевича [99], О. Кольберга [102], Й. Грабовського [101] містяться переважно короткі й скупі або загальні відомості про деякі художньо-естетичні особливості запасок досліджуваної та інших територій України.

Посилений інтерес сучасних художників-модельєрів, дизайнерів одягу до традиційних виробів як одного з джерел творчої інспірації спонукає здійснити глибший і детальніший мистецтвознавчий аналіз декору західноподільських запасок. За художньо-естетичними особливостями домотканих запасок простежуються більше чи менше помітні територіальні відмінності. Зокрема, артефакти північних районів Західного Поділля за матеріалами, техніками виготовлення, мотивами і схемами розташування декору найбільше подібні до однотипних волинських і поліських виробів [54, іл. 9, 12, 14, 16, 18; 97, с. 138; 78, с. 340]. Їх ткали сатиновим переплетенням, внаслідок чого нитки вовняного піткання щільно перекривали конопляну основу, що забезпечувало гладку лискучу поверхню і насичений колір фону та смуг.

Найпростішими за оздобленням є запаски (60—65 x 55—75 см) з однотонним чорним (с. Кордишів) [22] та червоним (с. Цеценівка Шумського р-ну) [23] фоном. Вони характерні тим, що на невеликій відстані (7—10 см) від поділка симетрично розташовані групи (6—10 см) різнокольорових (білі, голубі, зелені, рожеві, червоні, чорні, фіолетові, вишневі) смуг. Завдяки неоднаковій насиченості їхнього тону й симетричності укладу в межах смуги формується розмірена монотонна ритміка по верти-

Запаска, с. Цеценівка Шумського р-ну Тернопільської обл., ТКМ Т-2910, поч. XX ст.

Запаска, м. Збараж Тернопільської обл., ТКМ Т-369, поч. XX ст.

калі. Для підсилення декоративності іноді в деяких стрічках застосовують меланжеву⁵ пряжу [24]. Цим досягають м'яких переливів теплих і холодних барв і ефекту мерехтіння. При укладанні різнокольорових стрічок (здебільшого однакової ширини) традиційно акцентується середина та бічні краї групи.

Запаски з аналогічними чи подібними композиціями побутували на Волині [9] й Поліссі, де мали на-

⁵ Скручені дві-три нитки неоднакових за насиченістю, переважно контрастних кольорів.

Гарасимчук А.А. Запаска, с. Андрушівка Шумського р-ну Тернопільської обл., ТКМ Т-1320, поч. XX ст.

Запаска, с. Сновидів Бучацького р-ну Тернопільської обл., УЦНК МІГ КН-1389

зву «попередниця», «переднік», «припинда», «затулка», «фартух», «фартушок», «запаска» [54, іл. 16].

Дещо багатшими за художньо-естетичним вирішенням є запаски цих же північних теренів Тернопільщини (сіл Сапанів Кременецького [25, 10], Мирове, Андрушівка Шумського р-нів [26]). У них теж на певній відстані (8—16 см) від поділка розташовано основну групу різнокольорових смуг, загальна ширина яких сягає від п'яти—

восьми до десяти—п'ятнадцяти сантиметрів. При варіативності їхнього укладу в межах групи типовою є симетрія та виділення центральної частини і бокових країв.

На відміну від охарактеризованих раніше запасок з однотонним фоном у цих виробках чорне тло зрідка, з інтервалом два-три сантиметри перетинають вузьенькі, однакової ширини (в 2—3 нитки) стрічки декількох кольорів (червоного і зеленого; червоного, оранжевого, рожевого, синього, голубого і білого; фіолетового, рожевого, червоного і білого), які формують холодну гаму барв. Рапорт таких стрічок коливається від двох-трьох до десяти-дванадцяти сантиметрів. Поеднання жовтих, рожевих, пурпурово-червоних, трав'янисто-зелених тоненьких стрічок на відстані одного-двох сантиметрів створює ущільнений чи розріджений ритм їхнього чергування по вертикалі й теплий колорит.

Менше поширені в північних районах Тернопільщини запаски з густо заповненим тлом (с. Андрушівка) [27]. На відміну від рапортної схеми розрідженого їх укладу на нейтральному тлі в таких виробках не поодинокі, ледь помітні пасочки, а вузькі групи (по дві-три, іноді й чотири—п'ять тоненьких, укладених поряд стрічок переважно холодних барв) різнокольорових смуг чергуються за принципом рівноваги темніших і світліших площин. Вони переважають ділянки чорного тла, яке узагальнює й об'єднує їх.

При, здавалося б, певній безсистемності розподілу поліхромних смуг основна увага сконцентрована на домінуючій широкій смузі, розташованій внизу, біля поділка. В напрямку до верху виробу ритм смуг ледь помітно спадає за рахунок щораз більшого звуження їхньої ширини та зменшення чорних проміжків тла. Іноді долішня частина запаски акцентується ще однією широкою смугою або групою стрічок, що додає виробу завершеності композиції.

Крім проаналізованих запасок з темним, переважно чорним або темновишневим тлом, на досліджуваних теренах побутовали і ясніші червоні однотипні вироби з рапортними композиціями (с. Сапанів Кременецького р-ну) [28]. У них поодинокі вузьенькі стрічки (по 0,2 см) білого, жовтого, зеленого та чорного кольорів на однаковій відстані повторюються по всьому виробу (рапорт — 4 см). Іноді в таких червоних запасках північних районів Тернопільщини на значній відстані рівномірно укладені поодинокі

кі тоненькі (біла, чорна, жовта) стрічки. Рапорт складає п'ятнадцять сантиметрів. Акцентом композиції є група широких (по 1,8 см) смуг білого, червоного, жовтого та синього кольорів, розташованих у нижній частині виробу (на відстані 7 см від поділка). Завдяки техніці сатинового переплетення колір фону запаски та поперечних вузьких стрічок і ширших смуг звучить інтенсивно, внаслідок чого вони створюють емоційну напругу.

Варіантом цього типу є подібні за колоритом червоні дрібновзористі запаски (сс. Коцюбинчики Чортківського, Сновидів Бучацького р-нів) [29, 11]. Вони характерні тим, що основним компонентом декору є смуги зелених дрібновзористих павучків на червоному тлі, які розташовані у нижній частині виробу. Таких виразніших за декором смуг може бути одна або й більше. Інші вузьчі поодинокі (білі, жовті та чорні) стрічки гребінчастого силуету з великим інтервалом заповнювали тло основної площини запаски. Охарактеризовані вироби виготовлені здебільшого репсовою технікою і мають рельєфну фактуру у вигляді ледь помітних вертикальних рубчиків, які збагачують їхнє художнє вирішення.

Споріднені з проаналізованими, однак значно насиченіші за декором є чорні «павучкові» запаски, типові для Борщівщини (сс. Кривче, Дністрове, Мельниця Подільська, Кудринці, Вільхівці, Боришківці) [2, 31]. Існує декілька варіантів цього типу композицій. В одних із них по три—п'ять, деколи шість чи сім павучкових смуг на великій відстані (рапорт іноді становить шість—вісім см) розташовані традиційно в нижчій частині запаски. Центральна найсвітліша смуга — з жовтими павучками значно активніше виділялася від бічних рожевих. Тло запасок рівномірно заповнене вузькими поодинокими стрічками декількох темніших барв (оранжева, зелена, червона, синя, фіолетова — рапорт від 2,5 до 4—5 см). По дві таких же стрічки розташовані і між павучковими смугами [16, 30], вони перегукуються з основними взористими, що сприяє досягненню цілності сприйняття композиції.

В інших, багатших за декором запасках різнокольорові стрічки павучків з більшим чи меншим інтервалом заповнюють усе полотнище. Іноді контрастнішими сполуками традиційно виділяється декілька смуг павучків, сконцентрованих у нижчій

Марценюк М.В. Запаска «павучкова», с. Кривче Борщівського р-ну Тернопільської обл., ТКМ Б Т-216

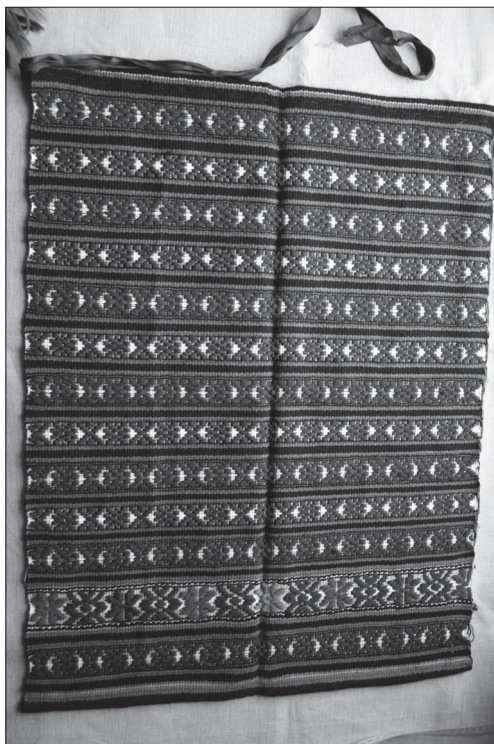

Запаска «павучкова», с. Дністрове Борщівського р-ну Тернопільської обл., ТКМ Т-5028

частині виробу. Ці домінуючі узорні ділянки позмінно чергуються з вузькими і дещо ширшими безузорними стрічками декількох кольорів. Загалом «павучкові», як і інші запаски борщівського осередку, типові перевагою холодних барв. Лише деякі

Запаска «заборова», с. Мельнище-Подільська Борщівського р-ну Тернопільської обл., ТКМ Т-1554

Запаска «заборова» с. Дністрове Борщівського р-ну Тернопільської обл., ТКМ Т-5029

компоненти декору акцентовані теплими — жовтим, оранжевим, червоним кольорами (с. Мельнище Подільська, Кривче) [32, 17, 31].

Набагато складніші й вишуканіші в мистецькому сенсі є «заборові» запаски, в яких, крім дрібновізерункових павучкових у нижній частині виробу, розташовано ще одну (с. Дністрове, Кудринці, Вільхівці) [12, 3], три (Мельнище Подільська) [33, 18], п'ять (Нижнє Кривче) [19] і більше значно ширших орнаментальних смуг, виготовлених технікою перебору (с. Сапогів, Вільхівці, Бабинці, Боришківці, Іване-Пусте, Панівці) [33, 4]. При багатоманітності заборових смуг у залучених до аналізу творах простежується певна закономірність. Вона найбільше проявляється у використанні домінуючих чотири—шести, іноді — восьмипелюсткових розет, вписаних у ромби, чи шестигранники і хрещатих мотивів найрізноманітнішої конфігурації, що їх розмежовують.

Ритм композицій цього типу запасок багатоплановий, він розвивається по горизонталі й вертикалі. Горизонтальний ритм у межах смуг задається послідовністю чергування основних мотивів, які або підкреслюються сусідніми, контрастними за насиченістю кольорами, або плавно переходять до них і сприймаються м'яко та злагоджено. Ритм по вертикалі створюється поєднанням безузорних чорних або темнокоричневих і дрібновзористих павучкових стрічок та найпрецизніших за розробкою форм мотивів і кольоровим вирішенням «заборових» орнаментальних смуг. Навіть одні і тіж мотиви, розташовані на світлому (білому, жовтому, оранжевому чи яснозеленому) тлі інакше сприймаються, ніж на чорному, коричневому чи темносиньому. Завдяки тональним контрастам більше увиразнюються форми окремих фігур орнаментальної смуги, чіткіше підкреслюється ритмічність їхнього повторення.

У три- чи п'ятидільних заборах борщівських запасок найбільш вибагливими за формою мотивами, схемами їхнього розташування в смузі та насиченістю кольорових сполук виділяється головним чином центральна — з домінуючим орнаментом. Бічні, зазвичай споріднені з ними доповнювали, збагачували і підтримували їх.

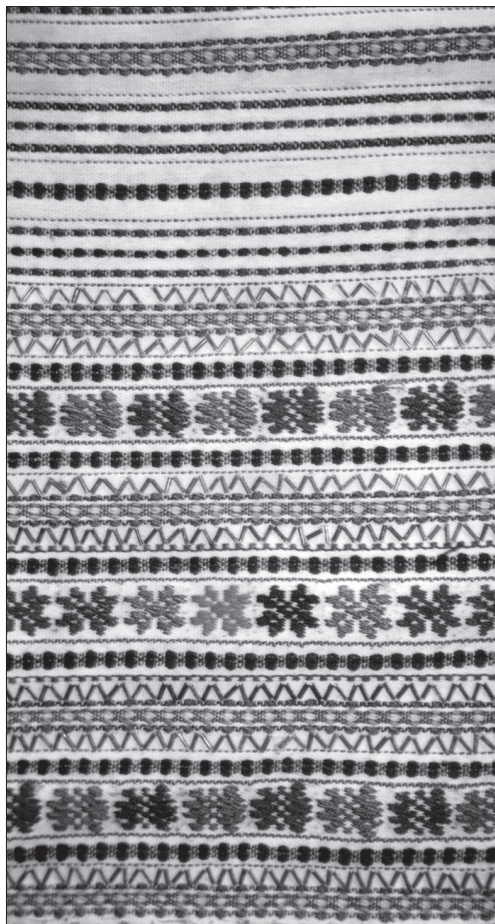
Площини нейтрального чорного, темносинього або коричневого фону, заповнені вузькими горизонтальними суцільними й уривчастими штрихпунктирними та дрібноузорними «павучковими» стрічками додавали милозвучності значно активнішим за декором, ширшим основним «заборовим» смугам. Вони підсилювали їхнє звучання. Іноді до-

мінуючі орнаментальні смуги займали третину або й половину запасок, решта площини заповнена «павучковими» стрічками.

Однак на Борщівщині побутували й значно вишуканіші, в сенсі наповненості «заборовими» смугами запаски. У них, крім однієї широкої взористої площини (4—5 см), розташованої традиційно біля поділка, усе полотнище виробу заповнене позмінно повторюваними (подібними за формою розеткових і хрещатих мотивів) вузькими смугами (по 2,5 см та 3 см кожна), витканих технікою перебору. Чорне тло виступає лише у вигляді невеликих просвітів між ними, воно дещо підтримане вузькими безузорними зеленими та вишневими стрічками, що його обрамляють. Завдяки тому, що у вузькій смузі всі мотиви — восьмипелюсткові розети й хрещаті фігури виведені синім кольором на контрастному білому тлі, а в суміжній ширшій — зеленим на такому ж фоні, формується монотонна ритміка по вертикалі. Поодинокі тоненькі червоні горизонтальні стрічки, розташовані по центру зеленого «забору» ще більше підкреслюють цей ритм й акцентують окремі елементи орнаменту. Контрастом до цих холодних барв є основна орнаментальна смуга, вирішена в теплих кольорах з холодними акцентами. На жовтому фоні між зеленими хрещатими фігурами позмінно укладено червоні, голубі й сині восьмипелюсткові розети, які є домінантою композиції. Червоний колір розет перегукуються з такого ж забарвлення горизонтальними стрічками в зелених заборах центральної площини запаски і в сукупності вони формують цілісність композиції (с. Дністрове Борщівського р-ну) [35].

Загалом «заборові» запаски цього осередку вирізняються холодною гамою кольорів із введенням незначної кількості теплих барв. Останні в основному акцентують деякі елементи взорів та пожвавлюють сприйняття композиції.

Осібний тип складають білі, святкові, «заборові» запаски для дівчат і молодиць, найбільше характерні для Борщівщини (сс. Мельниці Подільська, Сапогів, Боришківці, Вільхівці та ін.) [13, 5]. Схема розташування домінуючих «перебираних» смуг традиційна — в нижній частині виробів. Таких виразніших за формою мотивів смуг, які займають третину чи половину запаски, може бути одна, три, а деколи й п'ять. Вони сформовані здебільшого лише

Запаска «заборова», с. Мельнище-Подільська Борщівського р-ну Тернопільської обл., УЦНК МІГ КН-138, 1960-і рр.

Запаска «заборова», м. Збараж Збараського р-ну Тернопільської обл., ТКМ Т-2198, 1960-ті рр.

Запаска «заборова», с. Опрілівці Збараського р-ну Тернопільської обл., ТКМ Т-1262, 1960-ті рр.

Запаска «заборова», с. Оршиківці Копичинського р-ну Тернопільської обл., ТКМ Т-1230, 1960-ті рр.

різнокольоровими (червоними, голубими і синіми чи вишневими, зеленими, рожевими, фіолетовими та чорними) розетами. Іноді в п'ятидільних композиціях запасок орнаментальні смуги створюють невеликі ромбики й перехрестя, що їх розмежовують. Доповнюючими компонентами декору є вузькі стрічки мініатюрних павучків та гребінчиків.

При три- чи п'ятидільному розташуванні взористих смуг контрастнішими поєднаннями барв виділяється зазвичай центральна, тоді як бокові доповнюють і підтримують її. Вільні проміжки тла між домінуючими смугами, утвореними мотивами розет і підпорядкованими їм «павучковими», іноді заповнені зигзагоподібною смугою, створеною нашитим на білому фоні «стеклярусом» золотистого та зеленого кольорів. Своім полиском вони дещо збагачували загальне художнє вирішення запаски, надавали їй святковості й ошатності [14].

Як і в загальнопоширених, типових для Борщівщини чорних «заборових» запасках, тло в білих переткане вузькими безузорними стрічками декількох барв. Вони позмінно чергуються з поодинокими, іноді потрійними стрічками «павучків», які акцентують вертикальний ритм. Завдяки перевазі білого фону над взористими компонентами такі запаски вражають легкістю візуального сприйняття композиції.

Варіантом цього типу запасок є ті, в яких домінуючі «заборові» смуги утворені ромбиками концентричної будови, «павучками» та групами гладких чорних стрічок з незначним вкращенням жовтих і червоних, що переважають над білим фоном (с. Дністрове) [36].

Очевидно, білі запаски — це вироби новітньої традиції (першої половини ХХ ст.), оскільки вони виготовлені в основному з бавовняної пряжі білої та пофарбованої в чорний, зелений, голубий, червоний і оранжевий кольори. Тло запасок виткане саржевим переплетенням, безузорні поліхромні смуги — репсом, а взористі — перебором «під дошку». Останні рельєфніше виступали над фоном і додатково збагачували загальне художнє вирішення запасок.

Особливою декоративністю виділяються волочкові та шовкові запаски червоного (вишневого) (с. Опрілівці Збараського, м. Збараж та с. Курники Тернопільського р-нів) [37] та зеленого (с. Оришківці Копичинського р-ну) [38] кольорів. Вони теж належать до новітніх виробів 1930—1960-х років. Подібні запаски в той час носили і в інших селах, зокрема Стрілківці (1956 р.) [6], Кудринці, Худиківці Борщівського р-ну [7]. На відміну від давніх традиційних, товстіших чорних і темновишневих запасок, виготовлених з ниток, спрядених вручну з домашньої вовни, ці вироби виткані з тонкої вовняної і шовкової пряжі промислового виробництва.

Тому вони м'якші, еластичніші та не мають чітко вираженої фактурної поверхні.

На відміну від усіх інших проаналізованих уже запасок, які підперізували на талії за допомогою шнурків, новітні збаразькі найчастіше носили вперкидку. Тому основні орнаментальні площини заповнювали більшу (35—40 см) нижню частину. Верхній кінець (шириною в 13—15 см), який перегинали через пояс і він вільно звисав, був менше декорований. Причому «заборову» частину цього верхнього кінця запаски ткали так, як з вивороту, внаслідок чого при його перекиданні орнамент прочитувався з лицьової сторони.

Типовою схемою розташування основних орнаментальних смуг обидвох частин запаски є тридільність і спорідненість між собою. Крім традиційних для Західного Поділля мотивів восьмипелюсткових розет «руж» та одинарних і подвійних хрещатих фігур, що їх розмежовують, у таких запасках основою композиції є типові для Гуцульщини та Покуття мотиви «качури», «кучері», «скосаки» (поширені в «заборах» запасок, переміток, скатертин, пошивок, верет тощо) [79, с. 57, 85, 125, 167, 171; 80, с. 229, 313, 371, 421; 81; 95, с. 71].

Качури різних кольорів, щільно укладені поряд і спрямовані симетрично до центру, формують домінуючу смугу основного орнаменту (шириною 4 см) запаски. Завдяки тональній градації світліших і темніших качурів, розташованих у смузі, досягнуто чіткості сприйняття поліхромного wzору, а також підкреслено спадаючий та наростаючий ритм по горизонталі. Поверхниці цієї насиченої за декором площини є вузькі групи безузорних стрічок двох-трьох кольорів та зубчасте чи гребінчасте завершення країв, утворене мініатюрними трикутниками або прямокутниками.

Інші, вузьчі (по 3 см) взористі смуги, розташовані обабіч центральної «качурової», вирізняються статичністю й лаконічністю трактування декору. На суцільному жовтому фоні позмінно чергуються восьмипелюсткові розети «ружі», «штерна» та перехрестя одного — зеленого або голубого кольору. Вони сприймаються суцільним, вишуканим за графічною розробкою форм мотивів мереживом, яке зрівноважує напружену за кольоровими сполуками й ускладнену за формою мотивів основну смугу орнаменту. Розмежовуючими компонентами заборів є вузькі гру-

Запаска «килимова», с. Кошляки Підволочиського р-ну Тернопільської обл., ТКМ Т-2703, 1940-ві рр.

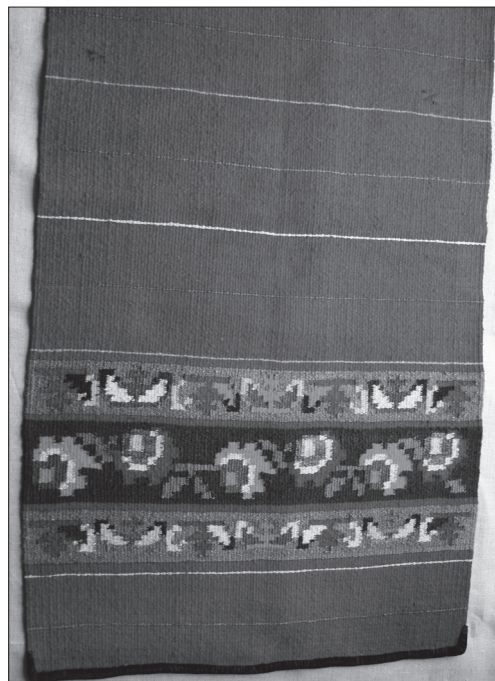

Запаска «килимова», с. Токи Підволочиського р-ну Тернопільської обл., МУНДМ КТ-758, поч. XX ст.

пи різнокольорових стрічок «розводи», «переліжки», «відводи», завершені зовні дрібним гребінчастим силуетом, який створює враження м'якшого, менше помітного переходу до нейтрального тла запаски.

Запаска «килимова», с. Голотки Підволочиського р-ну Тернопільської обл., ТКМ Т-6609, поч. XX ст.

Запаска «килимова», с. Кошляки Підволочиського р-ну Тернопільської обл., ТКМ Т-2828, поч. XX ст.

За декором (силуетом домінуючих та підпорядкованих їм мотивів, ритмікою в межах смуг та кольоровою палітрою) такі західноподільські запаски дуже подібні до однотипних виробів Гуцульщини й

Покуття 1920—1930-х рр. [97, іл. 16]. Їх ткали в приватних майстернях Косова та його околиць з тонкої вовняної, «волочкової» та шовкової пряжі промислового виробництва. Цього типу запаски в той час були вагомим компонентом святкового, зокрема весільного, а також сценічного вбрання фольклорно-етнографічних колективів.

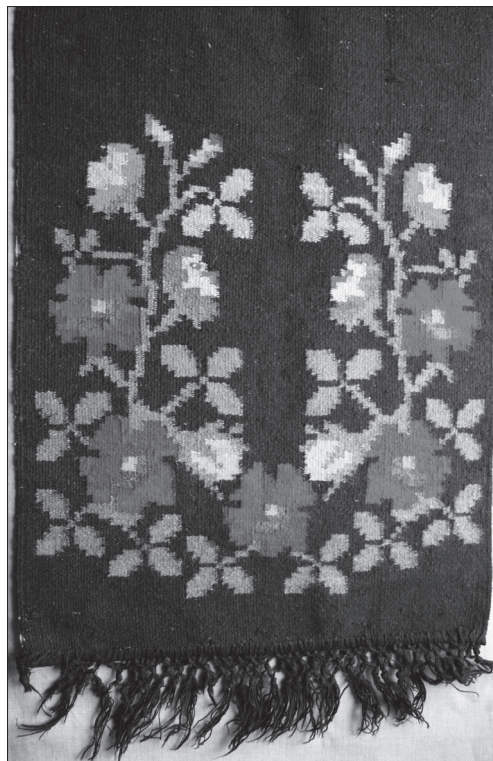
Окрему типологічну групу складають органічні за композиційними схемами вовняні й напіввовняні запаски, виткані килимовою технікою. Розрізняють два типи килимових запасок (45—50 x 65—70 см) Тернопільщини, поширені в селах Підволочиського, Збаразького та Борщівського районів. Одні з них характерні тим, що їхня нижня частина або вся площа щільно заповнена горизонтальними смугами геометричного орнаменту, схожого з килимовими доріжками та килимами цих же та сусідніх теренів. Інші — відрізняються від них стилізовано-рослинними мотивами, укладеними теж у нижній частині виробу в поперечні смуги, або у вигляді вертикально спрямованих вазонів чи віночків.

Серед залучених до аналізу зразків запасок з геометричним орнаментом виділяються ті, в яких чорне, і ті, що мають біле тло. У білих килимових запасах основна взориста площа зосереджена на поділці і займає майже половину (30—35 см) виробу (с. Кошляки Підволочиського р-ну) [39]. Домінуючими в них є одно-, дводільні композиції. Обидві, щільно заповнені декором смуги, утворені мотивами різнокольорових ромбів концентричної будови та хрещатих фігур, що їх розділяють. Вони обрамлені обабіч кількома тоненькими безузорними пасочками «поверхниціями» «розводами», які полегшують сприйняття основних взористих площин. Крім того, по вертикалі вони розділені між собою білим фоном, на якому вільно, з однаковим інтервалом чергуються невеликі різнокольорові ромбики. Останні підтримують і доповнюють домінуючі орнаментальні смуги. Група всіх цих взористих площин зовні завершена ще стрічкою у вигляді «кривульки», яка об'єднує їх і формує цілість композиції та створює плавний перехід від насиченої за декором частини запаски до нейтрального однотонного білого тла. Викінченості всьому виробу додають рельєфні китиці. Сплетені у вигляді ажурної скісної сітки та завершені знизу довгими звисаючими пучками вовняних ниток, вони є суттєвим компонентом оздоблення запаски.

Чорні західноподільські килимові запаски споріднені з білими, насамперед, за мотивами та поперечносмугастим їх розташуванням. Вони характерні більшою варіативністю композиційних схем і поліхромністю. Найпоширенішим є три-, чотири-, п'ятидільний розділ основних, розмаїтих за формою і розмірами геометричних мотивів: ромбів, концентричної будови, хрещатих фігур, зигзагів (с. Кошляки, Вільхівці, Устя, Кудринці, Іване-Пусте, Кривче, Залуччя, Худиківці) [20, с. 8]. Вони теж розділені групами вузьких безузорних стрічок, що мають назву «розводи», які формують ритміку по вертикалі та полегшують сприйняття домінуючих орнаментальних площин. У центральній, дещо вужчій порад укладено дві ромбічні фігури. У ширших, верхній та нижній, навпаки, по центру однакові крупні ромби, а обабіч них — півромби. Внаслідок цього створено враження, що вони закомпоновані за схемою скісної сітки й уникнено одноманітності. Це підсилено ще й тим, що вписані один в інший ромби вирішені в ясніших (червона, оранжева, жовта, зелена) теплих, тоді як хрещаті фігури, що їх розмежовують, — у темніших холодних барвах.

Уся нижня взориста площа, яка займає дві третини виробу, обрамлена симетрично згрупованими горизонтальними стрічками, які забезпечують плавний перехід до нейтрального чорного тла. Вони перегукуються з подібними стрічками, які розмежовують основні смуги орнаменту і разом творять цільну композицію запаски.

В інших килимових запасках усе чорне тло виробу заповнене ритмічно повторюваними поперечними орнаментальними смугами. Однак, як і в попередніх виробках, домінуючі тридільні смуги розташовані традиційно в нижчій площині запаски (с. Нижнє Кропивче) [21]. Виразніші за декором бічні смуги сформовані трьома видовженими по горизонталі ромбами концентричної будови та хрещатими фігурами, що їх розділяють. Центральна — утворена трикутниками. Характерно, що означені основні фігури цих трьох смуг орнаменту мають прямокутні уступи (що зумовлено технікою ткання на пряму межову нитку. Натомість менші мотиви ромбів і перехресть у смугах, розташованих у верхній частині запаски, вирізняються скісними гострокутними завершеннями форми (створеними технікою ткання на косу межову нитку).

Запаска «килимова», с. Кошляки Підволочиського р-ну Тернопільської обл., ТКМ Т-2393, поч. XX ст.

Запаска «килимова», с. Добромірка Збаразького р-ну Тернопільської обл., МНАПЛ АП-15230, поч. XX ст.

Схожі за формою, однак ще менші мотиви утворюють вузькі взористі стрічки, що розділяють три основні смуги орнаменту. Контраст форм домінуючих і підпорядкованих їм мотивів та різниця їхньої величини підсилюють виразність основних

Запаска домоткана «килимова», оздоблена бісером, с. Гермаківка Борщівського р-ну Тернопільської обл., БКМ 14789 ПЕ-1098

Запаска домоткана «килимова», оздоблена бісером з «дармовисами», с. Германівка Борщівського р-ну Тернопільської обл., з приватної колекції А. Сендецького, перша третина ХХ ст.

орнаментальних площин. Вони є домінантою композиції всього полотнища запаски. Групу цих основних і доповнюючих компонентів декору, який переважає над нейтральними площинами чорного тла, об'єднують і зрівноважують вузькі безузорні стрічки, що розділяють їх. Вони підкреслюють також вертикальну ритміку.

У межах полотнища запаски в усіх орнаментальних площинах окремі мотиви (з прямокутними та го-

строковечними обрисами форм) виділені найсвітлішим жовтим кольором таким чином, що вони формують ритмічність за схемою скісної сітки. Ідентичні мотиви цих же смуг, вирішені в різних за тональною градацією барвах (оранжева, червона, вишнева, фіолетова, рожева, темнозелена), відходять на другий план, але підтримують цей композиційний лад. Вони підсилюють і збагачують загальне художнє вирішення виробу.

За багатьма параметрами — формою мотивів, схемами їхньої організації на площині, ритмікою та кольоровою палітрою килимові запаски з геометричним орнаментом подібні до старовинних килимових «налавників», півкилимків, килимків, а також наволочок і скатертин Західного Поділля [97, іл. 138; 98, с. 106, 189, 317, 322, 323, 378, 375]. Певні паралелі системи декорування простежуються також з однотипними запасками Центрального та Східного Поділля (Хмельниччина, Вінниччина), Полісся (Житомирщина, Київщина, Сумщина) та Наддніпрянщини (Черкащина, Харківщина) [74, с. 80, 144, 151, 161, 183; 86, с. 185, 186, 187, 203; 59, с. 65—66; 97, іл. 17, 18; 98, іл. 53].

Окрему типологічну групу складають запаски з домінуючими геометризовано-рослинними мотивами. Вони характерні тим, що декор закомпонований на суцільному білому, чорному, темнозеленому, вишневому чи пурпурово-червоному тлі різної насиченості. При неоднакових схемах їхнього розташування спільним є те, що основна взориста площа зосереджена традиційно в нижній частині виробу.

В одних із них стилізовані мотиви квітів, листочків, пуп'янків чи гілечок укладені в тридільні смуги. З-поміж них величиною, виразністю форм мотивів та чіткістю ритміки по горизонталі виділяється середня, дещо ширша (від 6—7 до 20—21 см) смуга основного орнаменту (с. Кошляки) [40]. Домінуючі мотиви квітів різної конфігурації в оточенні листя та пуп'янків іноді статично укладені поряд, або вплетені в динамічну гілечку. Симетрично розташовані вузькі стрічки «поверхниці» найчастіше виступають у вигляді кривульки, обабіч якої в тій чи іншій послідовності чергуються невеликі листочки різної форми. Найчастіше це трилисники.

Завдяки контрасту чорного тла основної смуги геометризовано-рослинний орнамент червоного, зеленого, рожевого, синього чи фіолетового кольорів

чітко виділяється на ньому і значно активніше звучить. Натомість легше й менш емоційно сприймаються вужчі (по 3—4 см) взористі стрічки «поверхниці» з яснішим зеленим, сірим чи фіолетовим тлом. Вони доповнюють центральну візерункову площину й формують плавний перехід до загального, найчастіше пурпурово-червоного тла виробу. Воно іноді зрідка (з інтервалом 4,5—5 см) переткане вузькими безузорними стрічками білого, рожевого, зеленого, жовтого чи оранжевого кольорів, які рівномірно чергуються в тій чи іншій послідовності. Певним чином ці ледь помітні поперечні пасочки підтримують смугастий декор основної нижньої орнаментальної частини запаски.

Поперечно-смугастою схемою виділяються запаски зі стилізовано-рослинним «квітковим» декором. Він займає майже половину нижньої частини виробу і характерний широким вектором варіативності. Іноді дві-три більших за розмірами та виразніших за формою квіток, оточені дрібнішими, неоднаковими за силуетом квіточками, листочками та пуп'янками формують основну групу декору. Вона розташована посередині видовженої по горизонталі прямокутної площини і є домінантою композиції. По периметру, на незначній відстані від неї вільно укладені поодинокі мотиви восьмипелюсткових розет, які доповнюють центральну квіткову групу. Вони утворюють замкнуту композицію й підсилюють цілісність її декоративного рішення (с. Лозівка Підволочиського р-ну)⁶.

Інші вироби характерні тим, що нижня прямокутна площа (висотою 30—35 см) акцентується домінуючим мотивом вазона, утвореним симетрично розташованими крупнішими стилізовано-рослинними квітами та розлогими горизонтально гілками з листям, що їх оточують. На цій групі зосереджена основна увага. Справа і зліва від неї укладено однакові вертикальні гілочки з подібних мотивів, які доповнюють і підтримують основну фігуру вазона.

Завдяки чіткості трактування форм мотивів, продуманості кольорових сполук (зеленої, рожевої, жовтої з незначним вкрапленням білої та чорної) досягнуто виразності й цілісності вазонкової композиції. Вона велично й урочисто звучить на пурпурово-червоному фоні (с. Кошляки) [41]. Ще

⁶ З приватної колекції родини А. Будзана та К. Матейко.

Дівчина в традиційному одязі (узорнотканій «килимовій» запасці), с. Устя Борщівського р-ну Тернопільської обл. Фототека ТУМБ-8800 Ф-3301

Жінки в традиційному одязі (узорнотканих «заборових» запасках), с. Вільхівці Борщівського р-ну Тернопільської обл., 1948 р. Фототека ТУМБ-8405 Ф-3039

Дівчата в традиційному одязі (узорнотканих «заборових» запасках), с. Іване-Пусте Борщівського р-ну Тернопільської обл., 1941 р. МІГ КН-19380

більшій декоративності додає їй горизонтальна чорна площина, укладена нижче вазона, на якій розташовані чотири восьмипелюсткові розети рожевого, червоного кольорів, з'єднані зеленими гілками з трілисників. Деколи схожа вазонкова композиція розташована на контрастній до загального червоного тла зеленій або чорній площині, що підсилює емоційність сприйняття декору (с. Токи Підволочиського р-ну) [42].

Окрему, вишукану за декором групу складають килимові запаски, в яких одне більше, або два менших, вертикально спрямованих деревець заповнюють усю нижню прямокутну площину (с. Кошляки, Голотки Підволочиського р-ну) [43]. Вони характерні статичністю або динамічністю розташування гілок з пуп'янками та листочками у вигляді ромбиків, вивіреністю їхніх співвідношень, графічністю трактування форм мотивів та нюансними градаціями зближених за тоном пастельних вохристих, зеленкуватих, жовтих, оранжевих та білих кольорів.

Зверху і знизу охарактеризованих деревець розташовані поперечні вузькі стрічки, а між ними — поодинокі ромбики, розділені по центру мініатюрним перехрестям, або вписані один в інший. Зовні,

у верхній частині, плавний перехід до однотонного червоного чи вишневого тла створює вузька стрічка з дрібних трикутничків тих же барв, що й основний узір. Низ завершує дещо ширша смуга, утворена симетрично спрямованими від центру до бокових країв листочками у вигляді невеликих ромбиків, схожими з тими, що є в деревцях. Такі горизонтальні взористі смуги візуально замикають площину композиції, додають їй цілісності.

Найбільшою оригінальністю виділяються килимові запаски, квіткові мотиви яких закомпоновані у вигляді підковоподібного віночка. За мотивами, принципами розробки їхньої форми такі запаски споріднені з охарактеризованими поперечносмугастими. Однак при значній варіативності їхнього художнього вирішення спільним є те, що увесь декор зосереджений у нижній частині запаски (його висота сягає 35—48 см).

Внизу симетрично розташовано переважно три стилізованих квітки поряд. Вище бічних троянд, закомпонованих справа і зліва, в'ються до верху галузки, утворені подібними за формою домінуючими квітами, пуп'янками різної величини та листочками, що заповнюють проміжки вільного тла між ними. В міру віддалення від нижньої частини запаски розміри мотивів та їхня кількість зменшується, а декор облегшується.

Залучені до аналізу твори дають підстави стверджувати, що такого типу запаски побутували в Збаразькому (м. Збараж, с. Добромірка) [44; 45], Підволочиському (с. Кошляки, Токи, Голотки) [45], Борщівському (с. Кривче) [46] районах Тернопільщини.

Загалом у проаналізованих артефактах із Західного Поділля зауважено таку закономірність розміщення домінуючого орнаменту, витканого перебіркою і килимовою техніками: у нижній частині запаски «на поділці», по всьому полотнищу, в ритмі, що поступово спадає знизу доверху. Тут укладені трохи вужчі взористі стрічки на найбільшій відстані, але в міру наближення до поділки ширина їх збільшується, а ритм пропорційно ущільнюється. Домінуючі поперечносмугасті узорні комплекси симетричні, найчастіше три-, рідше — п'ятидільні, в яких середня заборова виділяється не лише величиною та більшою наповненістю виразними за формою мотивами, а й кольоровою гамою.

Концентрація основних горизонтальних орнаментальних площин у нижній частині виробу, що займають його третину, або й половину, типова не лише для запасок — попередниць Поділля, Покуття, а й Волині, Полісся, Середнього Подніпров'я та Слобожанщини [74, с. 144, 151, 161; 84, с. 185, 187, 203; 66, с. 17, 19, 21, 27, 29; 67, с. 24, 28, 29].

Менше поширені на Поділлі, як і Покутті запаски із суцільним заповненням полотнища горизонтальними смугами орнаменту килимового або перебірного ткання, іноді поєднаного з підпорядкованими їм павучковими і гладкотканими вузькими стрічками [67, с. 17, 22, 30, 31, 103; 66, с. 55; 98, іл. 182, 183]. Тло таких виробів чорне або вишневе різної насиченості. Найбільше характерні відкриті стрічкові композиції, дещо менше поширені закриті. Основу геометричного орнаменту домінуючих смуг становлять здебільшого ромби, розети, хрещаті фігури, скосяки, клинці, укладені за тридільною схемою і принципом симетрії та рівноваги.

Незначне поширення на досліджуваних теренах Поділля, зокрема Підволочиського та Збаразького р-нів мали вишукані за декором килимові запаски з геометризвано-рослинними квітковими мотивами, які творять замкнуті композиції у вигляді вазонів. Подібні за декором вироби типові для Полісся й Наддніпрянщини [67, с. 20].

Аналоги запасок з комбінованими, переважно поперечносмугастими композиціями знаходимо також у багатьох народів Карпато-Балканського регіону [49, с. 158—159; 91, с. 269, 281—286, 333—336, 339, 345, 447—449; 94, с. 81—82, 87, 90; 90, с. 31—52; 101, с. 123, 133]. Зокрема, у болгар переважають запаски «престилки» з домінуючими горизонтальними смугами килимового ткання, розміщеними по всьому полотнищу. Основними мотивами їх є великі клинці, скосяки, хрещаті фігури, ромби, розети [91, с. 333, 334, 336, 339, 345, іл. 6.29, 6.30, 6.31].

У румунських поперечносмугастих дволатових запасах «катринцях» взористі площини килимового ткання теж зосереджені переважно в нижній частині — біля поділка. Іноді вони займають третину виробу. В декорі домінують мотиви ромбів, хрещатих фігур та розет. Як і в подільських запасах у румунських «катринцях» трапляються не лише моти-

ви вазонів, а й фігури птахів та людей [94, с. 81, 82, 87—90; 100, іл. 11, 53, 54, 56, 148, 386].

Отже, вивчення доступних джерел і матеріальних фактологічних пам'яток з досліджених теренів Західного Поділля дали змогу виявити значну кількість типів традиційних запасок та основні схеми розташування орнаменту. При широкому векторі варіативності композицій найпоширенішими є поперечносмугасті, в яких безузорні чи орнаментальні смуги тридільної будови розташовані, як правило, в нижній частині виробу на поділку. Іноді менше насичені мотивами взористі стрічки заповнюють і верхню частину полотнища. Вишуканістю декору виділяються рапортні композиції запасок «павучкових» з Борщівщини та «заборові» — Збаразького осередку. Їхнє тло створене полотняним, репсовим або чиноватим переплетенням, а взористі смуги — технікою перебору ручного і під дошку.

Чи не найбільшою мистецькою своєрідністю позначені вовняні запаски, виготовлені килимовою технікою. Вони характерні тим, що нижня частина або й уся площа щільно заповнена горизонтальними смугами геометричного або стилізовано-рослинного «квітового» орнаменту. Особливою оригінальністю позначені вироби, в яких у нижній частині розташовані вертикально спрямовані вазонкові мотиви, деревця та віночки.

Аналіз існуючих зразків дає підстави говорити про яскраво виражену локальну самобутність художнього вирішення запасок Західного Поділля та спільні й відмінні риси з однотипними виробами інших районів України. При всьому багатстві та значній різноманітності декору в досліджуваному ареалі найбільшу кількість типологічних відмін запасок зафіксовано в Збаразькому, Підволочиському та Борщівському районах. Унікальним мистецьким явищем у художньому ткацтві Тернопільщини є декор «килимових» запасок з геометричними та стилізовано-рослинними мотивами.

Умовні скорочення

БКМ — Борщівський обласний комунальний краєзнавчий музей

БКМ (Ф) — Борщівський обласний комунальний краєзнавчий музей (Фототека)

ВКМ — Волинський обласний краєзнавчий музей

МІГ — Національний центр народної культури
«Музей Івана Гончара»

МНАПЛ — Музей народної архітектури та побу-
ту у Львові

НМУНДМ — Національний музей українського
народного декоративного мистецтва

ТКМ — Тернопільський краєзнавчий музей

1. БКМ-14789, ПЕ-1098; 14790, ПЕ-1090.
2. БКМ (Ф)-8611, Ф-3195; 8400, Ф-3034; 7133, Ф-2184.
3. БКМ (Ф)-8611, Ф-3195; 8400, Ф-3034.
4. БКМ (Ф)-8405, Ф-3039; 7135, Ф-2486; 7133, Ф-2185; 9772, Ф-3720.
5. БКМ (Ф)-7133, Ф-2184; 7135, Ф-2186; 8400, Ф-3034.
6. БКМ (Ф)-9970, Ф-3828; 9969, Ф-3826.
7. БКМ (Ф)-9969, Ф-3826; 9970, Ф-3828.
8. БКМ (Ф)-8404, Ф-3038; 8800, Ф-3301; 6135, Ф-1713; 9954, Ф-3811; 7696, Ф-2201.
9. ВКМ Т-1268; 1306.
10. МІГ КН-1141.
11. МІГ КН-1389.
12. МІГ КН-9562.
13. МІГ КН-9562; 138; 3859.
14. МІГ КН-138.
15. МНАПЛ АП-15230.
16. НМУНДМ КТ-833.
17. НМУНДМ КТ-763.
18. НМУНДМ КТ-3860.
19. НМУНДМ КТ-891.
20. НМУНДМ КТ-758.
21. НМУНДМ КТ-5131.
22. ТКМ Т-6054.
23. ТКМ Т-2911; 2910.
24. ТКМ Т-2911.
25. ТКМ Т-2225; 2328; 2310.
26. ТКМ Т-1320; 4240.
27. ТКМ Т-1320.
28. ТКМ Т-2328; 369.
29. ТКМ Т-2458.
30. ТКМ Т-1030; 1515.
31. ТКМ Т-3389; 216.
32. ТКМ Т-1555.
33. ТКМ Т-1554.
34. ТКМ Т-424.
35. ТКМ Т-5029.
36. ТКМ Т-5028.
37. ТКМ Т-1262; 2198; 2295.
38. ТКМ Т-1230.
39. ТКМ Т-2364; 2703.
40. ТКМ Т-2827; 2708; 2828; 2830; 2829.
41. ТКМ Т-2499.
42. ТКМ Т-2.
43. ТКМ Т-2559; 2609.
44. ТКМ Т-1204.
45. ТКМ Т-2701, 2393, 2352, 2709, 2412, 6610.
46. ТКМ Т-368.
47. Бялявіна В.М. Жаночы касцюм на Беларусі / В.М. Бялявіна, Л.В. Ракава. — Мінск : Беларусь, 2007. — 351 с. : іл.
48. Білан М.С. Український стрій. / М.С. Білан, Г.Г. Стельмашук. — Львів : Фенікс, 2000 — 326 с. : іл.
49. Велева М.Г. Народная одежда болгар в северной Болгарии в XIX — начале XX в. — Т. 1 / М.Г. Велева, Є.И. Лепавцова. — София, 1961. — С. 14.
50. Велева М.Г. Български народни носии. — Т. 3. Български народни носии в източна България през XIX и първата половина XX век / М.Г. Велева, Е.И. Лепавцова. — София, 1979.
51. Віннікава М.М. Скарбы з вясковых куфраў / М.М. Віннікава, П.А. Богдан. — Мінск : Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі, 2009. — 182 с. : іл.
52. Віннікава М.М. Традыцыйнае адзенне / М.М. Віннікава // Традыцыйная мастацкая культура Беларусі : у 6 т. — Т. 4. Брэсцкае Палессе : у 2 кн. — Кн. 2. / Н.М. Боганёва, Т.В. Володзіна, М.М. Віннікава [і інш.]; ідзя і агул. рэдагаванне Т.Б. Варфаламеевай. — Мінск : Выш. шк., 2009. — 863 с. : іл.
53. Вовк Хв. Студії з української етнографії та антропології / Хв. Вовк. — К. : Мистецтво, 1995. — 336 с. : іл.
54. Гатальська Н. Поетика волинського вбрання: науково-художня реконструкція / Н.Г. Гатальська, Г.М. Івашків. — Луцьк : Ініціал, 2005. — (20 карток з текстами).
55. Головацький Я.Ф. О народной одежде и убранстве русинов или русских в Галичине и северо-восточной Венгрии / Я.Ф. Головацкий. — Санкт-Петербург, 1877. — 85 с. : іл.
56. Гонтар Т.О. Художні особливості народного одягу українців західних областей УРСР (кінець XIX — початок XX ст.) / Т.О. Гонтар // Матеріали з етнографії та мистецтвознавства. — К. : Наукова думка, 1975. — С. 66—83.
57. Гургула І. Народне мистецтво західних областей України / І.В. Гургула. — К. : Мистецтво, 1966. — 76 с. : іл.
58. Зарембский А. Народное искусство подольских украинцев / А. Зарембский. — Л. : Издание Государственного русского музея, 1928. — 48 с. : ил.
59. Захарчук-Чугай Р.В. Народне декоративне мистецтво Українського Полісся. Чорнобильщина / Р.В. Захарчук-Чугай. — Львів : Інститут народознавства НАНУ, 2007. — 334 с. : іл.
60. Зеленчук В. Народное декоративное искусство Молдавии / В. Зеленчук, М. Лившиц, И. Хынку. — Кишинёв : Картя Молдовеняскэ, 1968. — 127 с. : ил.

61. Зеленчук В.С. Молдавский национальный костюм / В.С. Зеленчук. — Кишинёв : Тимпул, 1985. — 143 с. : ил.
62. Зеленчук В.С. Одежда населения Молдавии XV—XIX вв. / В.С. Зеленчук, Н.М. Калашникова // Древняя одежда народов Восточной Европы. — М. : Наука, 1986. — С. 229—247.
63. Калашникова Н.М. Одежда украинцев XVI—XVIII вв. / Н.М. Калашникова // Древняя одежда народов Восточной Европы. — М. : Наука, 1986. — С. 112—132.
64. Кожолянюк Я. Буковинський традиційний одяг / Я. Кожолянюк. — Чернівці ; Саскатун : Фрізен Принтерз, Алтона, Манітоба, 1994. — 262 с. : іл.
65. Кожолянюк Я. Традиційний народний одяг українців Північної Буковини / Я. Кожолянюк // НТЕ. — 1988. — № 5. — С. 46—51.
66. Косміна О.Ю. Традиційне вбрання українців / О. Косміна. — К. : Балтія-Друк, 2008. — Т. 1 : Лісостеп, Степ. — 160 с. : іл. — (Рез. англ.).
67. Косміна О.Ю. Традиційне вбрання українців / О.Ю. Косміна. — К. : Балтія-Друк, 2010. — Т. II : Полісся. Карпати. — 160 с. : іл. — (Рез. англ.).
68. Костишина М. Особливості традиційного жіночого одягу буковинського Поділля / М. Костишина // НТЕ. — 1976. — № 6. — С. 59—67.
69. Костишина М.В. Український народний костюм Північної Буковини: традиції і сучасність / М. Костишина. — Чернівці : Рута, 1996. — 192 с. : іл.
70. Костишина М. Художнє оформлення буковинського народного костюма гірської місцевості / М. Костишина // НТЕ. — 1975. — № 4. — С. 54—56.
71. Курилович А.И. Белорусское народное ткачество / А.И. Курилович. — Минск : Наука и техника, 1981. — 119 с. : ил.
72. Малчанова Л.А. Беларуская народная адзенне / Л.А. Малчанова, Г.М. Курьоловіч, В.М. Балявіна і др. ; под. ред. В.К. Бандарчыка. — Мінск : Навука і тэхніка, 1975. — 96 с. : іл.
73. Маслова Г.С. Народная одежда русских, украинцев и белоруссов / Г.С. Маслова // Восточнославянский этнографический сборник. — М. : Академия наук СССР, 1956. — С. 543—767.
74. Матейко К.І. Український народний одяг / К.І. Матейко. — К. : Наукова думка, 1977. — 224 с. : іл.
75. Матейко К.І. Український народний одяг. Етнографічний словник / К.І. Матейко. — К. : Наукова думка, 1996. — 196 с.
76. Миронов В. Етнокультурні зв'язки на Україні: За матеріалами одягу / В. Миронов, В. Науко // НТЕ. — 1969. — № 5. — С. 46.
77. Михайлова Г. Облекло: Композиция на облекло. Женское облекло / Г. Михайлова // Добруджа: Етнографски фольклорни и езикови проучвания. — София, 1974. — С. 208—226.
78. Молчанова Л.А. Одежда / Л.А. Молчанова, Г.Г. Стельмашук // Полесье. Матеріальна культура / отв. ред. В.К. Бондарчик. — К. : Наукова думка, 1988. — С. 334—365.
79. Никорак О.І. Сучасні художні тканини Українських Карпат / О.І. Никорак. — К. : Наукова думка, 1988. — 224 с. : іл.
80. Никорак О.І. Українська народна тканина XIX—XX ст. Типологія, локалізація, художні особливості. Ч. 1. Інтер'єрні тканини (за матеріалами західних областей України) / О.І. Никорак. — Львів : Інститут народознавства НАНУ, 2004. — 684 с. : іл.
81. Никорак О.І. Гуцульські тканини для поясного жіночого вбрання / О.І. Никорак // Грегит. — № 3. — 2007. — С. 8—15.
82. Никорак О.І. Українські народні взористі тканини: порівняльна характеристика / О.І. Никорак // Записки наукового товариства ім. Шевченка. — Т. ССLIX. Праці секції етнографії і фольклористики. — Львів, 2010. — С. 179—210.
83. Ніколаєва Т.О. Історичні передумови формування традиційного одягу Поділля / Т.О. Ніколаєва // Поділля: Історико-етнографічне дослідження / під ред. Л.Ф. Артюх, В.Г. Балушка, З.Є. Болтарович та ін. — К. : Доля, 1994. — С. 260—276.
84. Ніколаєва Т.О. Особливості народного вбрання та вишивки українського населення Прикарпаття / Т.О. Ніколаєва, Т.В. Кара-Васильєва // НТЕ. — 1988. — № 3. — С. 67—73.
85. Ніколаєва Т.О. Історія українського костюма / Т.О. Ніколаєва. — К. : Либідь, 1996. — 176 с. : іл.
86. Ніколаєва Т.А. Украинская народная одежда. Среднее Поднепровье / Т.А. Николаева. — К. : Наукова думка, 1988. — 246 с. : ил.
87. Ніколаєва Т. Український костюм (надія на ренесанс) / Т. Ніколаєва. — К. : Дніпро, 2005. — 320 с. : іл.
88. Олійник О.В. Традиційні художні тканини Покуття кінця XIX — середини XX ст. (типологія, художні особливості, система виразних засобів) : автореф. на канд. мист. / О.В. Олійник. — Львів, 1997. — 28 с.
89. Прилипка Я.П. До питання про взаємозв'язки одягу болгар з одягом інших слов'янських народів / Я.П. Прилипка // НТЕ. — 1963. — № 3. — С. 57—64.
90. Прилипка Я.П. Етнокультурні зв'язки болгар і східних слов'ян на матеріалі одягу / Я.П. Прилипка. — К. : Наукова думка, 1964. — 134 с.
91. Пиринский край. Етнографски, фолклорни и езикови проучвания. — София : Изд-во на Българската академия на науките, 1980.
92. Постолаки Е.А. Молдавское народное ткачество (XIX — начало XX в.) / Е.А. Постолаки. — Кишинев : Штиинца, 1987. — 207 с. : ил.
93. Раманюк М. Беларуская народная адзенне / М. Раманюк. — Мінск : Беларусь, 1981. — 473 с. : іл.

94. Румынское народное искусство. — Бухарест, 1955.
95. Сидорович С.Й. Художня тканина західних областей УРСР / С.Й. Сидорович. — К. : Наукова думка, 1979. — 153 с. : іл.
96. Стельмащук Г.Г. Давнє вбрання на Волині: Етнографічно-мистецтвознавче дослідження. Монографія / Г. Стельмащук. — Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2006. — 280 с. : іл.
97. Українське народне мистецтво. Тканини і вишивки / упоряд.: Н.Д. Манучарова, С.Й. Сидорович, І.Ф. Красицька ; авт. тексту Н.Д. Манучарова. — К. : Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1960. — 173 с. : іл.
98. Українське народне мистецтво. Вбрання / упоряд. С.Г. Колос (керівник), І.В. Гургула, Б.Б. Лобановський, О.Т. Полюскевич ; авт. тексту С.Г. Колос, І.В. Гургула. — К., 1961. — 326 с. : іл.
99. Шухевич В.О. Гуцульщина. Перша і друга частини / В.О. Шухевич ; репринтне видання. — Верховина : Гуцульщина, 1997. — 352 с.
100. Folk art in the Rumanian people's republik. Costumes. Woven textile. Embrosderies: state publishing for litterature and the arts. — Bucuresti, 1958. — 423 s.
101. Grabowski J. Sztuka ludowa w Europie / J. Grabowski. — Warszawa : Arkady, 1978. — 345 s.
102. Kolberg O. Ubior / O. Kolberg // Pokucie. Obraz etnograficzny. — Kraków. — T. 1. — 1882. — S. 35—49.

Olena Nykorak

ON ORIGINAL FEATURES IN DECORE OF ZAPASKA-APRONS AT THE WESTERN PODILIA: TYPES AND CENTRES.

The article has brought analytic study in originality of artistic features of Western Podilian zapaska-aprons classified after the techniques of weaving, compositional schemes and colouring. Productive centres and spreading of various types of zapaska-aprons have been defined. Some parallels with similar products of other historio-ethnographic Ukrainian regions as well as of neighbouring nations have been traced.

Keywords: zapaska-aprons, techniques of weaving, centres, schemes of composition, ornamental motifs, rhythemics, rapport, colouring.

Олена Ныкорак

СВОЕОБРАЗИЕ ДЕКОРА ЗАПАСОК ЗАПАДНОГО ПОДОЛЬЯ: ТИПЫ, ЦЕНТРЫ

В статье проанализировано своеобразие художественных черт запасок Западного Подолья за техниками ткачества, схемами композиций, колоритом. Проведены параллели с однотипными изделиями других историко-этнографических районов Украины и соседних народов.

Ключевые слова: запаски, техники ткачества, центры, схемы, композиции, орнаментальные мотивы, ритмика, рапорт, колорит.